

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ПОЕТОНІМІЇ РОМАНУ ГАЛИНИ ВДОВИЧЕНКО «ПІВ'ЯБЛУКА»

Д. В. Козловська

Серед досліджень, присвячених особливостям мови літературно-художнього твору, окрему нішу відведено тим, у яких вивчаються власні назви, оскільки ці мовні одиниці не лише увиразнюють і забарвлюють художній текст, а й за великим рахунком творять його. Глибшому розумінню, відчуттю авторського задуму, ідеї дослідникові-ономасту допомагає аналіз особливостей використання письменником поетонімів. Учені Н. Я. Бияк, Є. В. Боєва, В. М. Галич, Т. Б. Гриценко, Т. І. Крупеньова, О. В. Лавер, Л. В. Литвин, М. Р. Мельник, Т. М. Наумова, А. В. Соколова, Г. І. Шаповал та ін. розглядають власні назви саме як засіб текстотворення, який монолітизує весь художній мікросвіт твору, маючи широкі виражальні можливості.

У літературно-художніх творах власні назви постають потужним виражально-характеристичним засобом, несучи прагматичне значення. Усі поетоніми письменник добирає з урахуванням місця денотата в сюжеті твору, зокрема імена персонажам він дає, заздалегідь визначивши їхню роль у побудові сюжету, продумавши їхні характери. Як зазначає дослідниця-ономаст О. Ю. Карпенко, автор, на відміну від батьків, що іменують своїх дітей ще немовлятами, називає вже дорослих, сформованих людей. У доборі наймень він так чи інакше, свідомо чи несвідомо допасовує їх до створюваних образів, домагаючись гармонії образу та його імені [4, с. 69].

Досліджуючи антропоетонімію роману Галини Вдовиченко, можемо констатувати факт наявності в її творі своєрідного культу імені, підкреслення нею важливості значення антропоетонімів у художньому тексті. Про це свідчить надзвичайна насиченість тексту роману словами *ім'я, прізвище, прізвисько*, тобто самими назвами антропоетонімних класів, а також аналізування самою авторкою власне у тексті поширеності й етимології імені, виокремлення особливого моменту надання імені при народженні тощо. Варто відзначити особливе ставлення письменниці та привертання уваги читача до ситуації наречення іменем новонароджених, іноді у це привноситься елемент сакральності: *«Назвали дитину Сонькою – це ім'я витягнули з пам'яті, як дорогу реліквію з шухляди. Воно чекало-чекало й дочекалося свого часу. ... Вона навіть перестала згадувати імена, які колись придумала для майбутніх дітей. Але її Сонька таки мала народитися»* [2, с. 92–93]. Авторка проводить цілий аналіз імені Кузьма, пишучи про його походження, непоширеність і призначеність для певного типу чоловіків: *«Ім'я давно чекало на малюка. Кузьма, Кузя. Старовинне, майже забуте слов'янське ім'я для мужніх надійних чоловіків. Ніхто на нього не претендував, окрім сина Магди та Ігоря. Понад двадцять років тому вони вирішили, що їхнього сина зватимуть Кузьмою, а доньку – Софією. ... Лише жіноче ім'я за цей час зробилося популярним, а чоловіче залишилося поза модою і часом, ніхто його в батьків майбутнього Кузі не вихопив»* [2, с. 155].

Окрім цих умовно виділених нами особливостей, у творі знаходимо якісь специфічні, ексклюзивні характеристики антропоетонімних класів. Так, Галина Вдовиченко у фразі з назвою антропоетонімного класу вживає антонімічну пару: *«...Андрій Криволап, красивий хлопець із некрасивим прізвищем, грав на гітарі і співав щемливу пісню»* [2, с. 171]; виражає вустами однієї з героїнь своє сприйняття імен як приналежних до категорії магічного: *«Його теж звали Геннадій ... Чому її заносило на чоловіка з таким самим ім'ям? ... Можливо, так на неї діяло ім'я?.. Може, і справді*

існує магія цифр та імен?» [2, с. 50]. Часто у тексті вживаються дієслова *називати*, *звати*: «...як її? – вона забула, як **звати** дівчину, що прибирала у тітчиній квартирі» [2, с. 88]; «Але це була не дружина. Дружина **називалась** Марія...» [2, с. 127]. Як бачимо, надзвичайна важливість іменувань персонажів для авторки підтверджується численними моментами уживання назв антропоетонічних класів і усіма іншими вищеперерахованими ознаками, які демонструють ставлення письменниці до антропоетонімів як до найважливішої частини поетонімосфери твору.

Потужне переплетіння, тісний зв'язок між героїнями виражено у збігові імен деяких їхніх близьких людей: у двох подруг, Ірини та Магди, однаково звать доньок *Соньками*; у Галі й чоловік, і молодший син – *Віктори*; Магдин чоловік і Луїзин коханець – обидва *Ігорі*. Здавалося б, вистачає пропріальної лексики, щоб обрати різні імена для номінації персонажів, проте авторка умисно вдається до таких «збігів», щоб підкреслити, наскільки подруги взаємопов'язані, як багато спільного у них є.

Галина Вдовиченко уживає відапелятивне прізвище *Кінь*, яке виконує асоціативну функцію. Воно належить персонажеві-чоловіку, рослому, сильному, який подобається жінкам: «*Це не прізвисько. Кінь – прізвище*» [2, с. 22]; «*Він задоволено заіржав, відкинувши голову назад у повній відповідності з прізвищем. Немов жеребець*» [2, с. 25].

Звісно, основну частину текстотвірної функції виконують антропоетоніми, однак топопоетоніми відіграють не менш важливу роль у побудові сюжету. Улюблене місто Галини Вдовиченко – її рідний Львів, назву якого вона вводить у кілька своїх творів. У романі «Пів'яблука» асті-, або полісопоетонім, *Львів* номінує місто, яке дійсно постає персонажем твору. Образ цього міста зідеалізований письменницею, адже насправді воно не є аж настільки мегасучасним, динамічним і комфортним, яким авторка його змальовує. Але вона робить це з конкретною метою, з певною художньою настановою, й це виправдано, адже Львів Галини Вдовиченко є символом неповторного стилю, вишуканості, натхнення, потягу до краси й творчості – він якраз «до пари» четвірці її героїнь. О. Ю. Карпенко пише про поетонім *Дніпро*, який у загальновідомому тексті «Заповіту» Т. Г. Шевченка «є ужитком мовної одиниці у художньому тексті, є фактом мовлення, отже – літературним онімом. Тут уже не просто називається головна українська ріка, а назва ця виконує художню функцію, говорить про красу і велич, символізує Україну» [4, с. 70]. Дещо подібне спостерігаємо у випадку зі Львовом у нашому романі: «*Львів розкинувся перед очима каскадом старих дахів, лискучих від вечірнього дощу. Імпресіоністська м'ячичка додала пейзажу переконливості: побачили б таку акварель у крамниці чи на виставці, відразу б пізнали – за завісою дощу саме Львів*» [2, с. 38].

Підкласи топопоетонімів – годо- (назви вулиць) і агоропоетоніми (назви площ) – доповнюють образ міста, ще більше роблячи Львів для читача не реальним об'єктом, а саме містом-персонажем твору. Одна назва вулиці – «домашня», від неї віє затишком: «*На вулиці Пекарській ... зайшли у двір, і Галя очам не повірила: тут панувала атмосфера шістдесятих років*» [2, с. 135], інша наче оживає перед нами: «*Нещодавно саме Хуторівка вважалася найзанедбанішою вулицею у великому міському мікрорайоні ... Тепер вулицю-попелюшку годі було й пізнати*» [2, с. 64]. І, звичайно, Львів не був би Львовом без згадки про площу *Ринок*, на якій героїні купують деякі вінтажні речі: сукні, торбинки, капелюшки тощо.

Безперечно, антропоетоніми та топопоетоніми є основними, більш численними розрядами поетонімів, які виконують текстотвірну функцію в багатьох художніх творах. Проте нам не уявляється за можливе обійти увагою прагмапоетоніми як назви предметів, що оточують персонажів. Ця категорія поетонімів так само творить собою текст, слугуючи, так би мовити, інформативною складовою його поетонімії, наповнюючи його різноманітними відомостями про побутові деталі, відкриваючи

читачеві завісу над уподобаннями, звичками тощо персонажів. Наприклад, на самому початку роману авторка немовби веде нас у гості до оселі, де меблі мають свої імена. Ігор Курич, чоловік Магди, має талант дизайнера меблів: «*Перше крісло, подібне до трону, Ігор назвав «Хазяйка» та подарував Магді на річницю весілля. Відтоді кожне творіння Майстра отримувало ім'я. ... З часом у хаті Куричів оселилися крісла «Шерхан», «Герда», «Кай», «Чугайстер», «Вікінг»...*» [2, с. 8–9]. І у цієї оселі «*під Львовом*» є ім'я й характер: «...«*Зубрівкою*» вони називали дім Магди та Ігоря – віллу із вдачею яскравої особистості» [2, с. 7].

Згідно з класифікацією відомого українського ономаста М. М. Торчинського, одним із видів прагмапоетонімів є гастропоетоніми, найменування різних продовольчих товарів, зокрема спиртопоетоніми – власні назви алкогольних напоїв [8, с. 250–252]. Аби ознайомити читача зі смаками, обізнаністю героїнь у розмаїтті страв і напоїв, культурою їхнього харчування, авторка послуговується цими типами поетонімів, які несуть інформативне значення: «– *Якщо у тому вині був присутній ще й виразний акцент гіркого перцю, то ви куштували італійське «Монтеполі» дві тисячі третього року, - повідомив офіціант. – Або це було грузинське «Цинандалі» від нашого постачальника. – А! Згадала! – зраділа Луїза. – «Кларет». Французьке вино. ... І трохи сиру... з голубою пліснявою... Назву, як ви вже зрозуміли, я забула. – Горгонзола? Баварія блю?..» [2, с. 47].*

Проаналізувавши специфічність поетонімії роману Галини Вдовиченко «Пів'яблука», ми дійшли висновків, що поетоніми усіх класів, використані авторкою у творі, виконують текстотвірну функцію, відіграють величезну роль у побудові сюжету. Описування авторкою світу жінок, їхнього повсякдення, усіляких жіночих штучок передбачає звернення до цікавих фемінопоетонімів, інколи іншомовних, таких, що вишукано звучать; топопоетонімів, які дозволяють зануритися в історію персонажів, у спогади з їхнього дитинства, відчутти теплоту й магічний зв'язок із їхнім рідним містом; різноманітних специфічних «жіночих» прагмапоетонімів, що підкреслюють індивідуальність героїнь роману. Усі ці поетоніми дають змогу заглибитися в атмосферу жіночого твору й зрозуміти зсередини «кухню» жіночих стосунків.

Література

1. Бияк Н. Я. Особливості найменувань осіб в українській художній прозі та збереження їх функцій у німецькомовних перекладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10. 02. 01 «Українська мова» / Н. Я. Бияк. – Івано-Франківськ, 2004. – 19 с.
2. Вдовиченко Г. К. Пів'яблука : [роман] / Вдовиченко Г. К. – Х. : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. – 208 с.
3. Власні імена людей : словник-довідник / [уклад. Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська]. – 3-те вид., виправл. – К. : Наук. думка, 2005. – 335 с.
4. Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження // Записки з ономастики. – Одеса : Астропринт, 2000. – Вип. 4. – С. 68–74.
5. Кушук Т. В. Жіночі голоси у сучасній українській літературі [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://www.spokusa-book.in.ua/2011/03/blog-post_09.html
6. Происхождение фамилии *Курич* [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.ufolog.ru/names/order/Курич>
7. Словник української ономастичної термінології [уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В.]. – Х. : Ранок-НТ, 2012. – 256 с.
8. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови / Торчинський М. М. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 550 с.